

Sexual Crimes in Cyberspace; from Etiology to Efficiency Measurement of Coping Strategies

Ehsan Salimi Ghalayi^{1*}, Yalda Dastfal²

1. Department of Law, Faculty of Humanities, Maragheh University, Maragheh, Iran.

2. Department of Criminal Law and Criminology, University of Qom, Qom, Iran.

ABSTRACT

Background and Aim: In order to prevent sexual misconduct in the cyber space, in addition to the criminal strategy that seeks to prevent the repetition of crimes by means of punishment and through specific intimidation, correction and incapacitation of criminals, some situation-based prevention measures such as content refinement or filtering And some restorative measures such as the Society of Sex Addicts Anonymous (SA) are working in the form of counseling survivors to seekers. In the current research, while analyzing preventive measures, the introduction and role of Sex Addicts Anonymous (SA) has also been investigated the existing judicial procedure in the field of cyber sexual crimes.

Methods: This article was written with a descriptive analytical method using library data and information obtained from two online and paper questionnaires. In the online questionnaire on the etiology of sex offenders, 30 cyberspace users were randomly selected and in the paper questionnaire on the performance evaluation of Sex Addicts Anonymous, 20 members of Sex Addicts Anonymous participated in Kermanshah.

Ethical Considerations: In all stages of writing the present research, while respecting the originality of the texts, honesty and trustworthiness have been observed.

Results: Filtering and the criminal strategy that applies the main legal punishments, i.e. imprisonment and fines, to achieve the goal of preventing the repetition of cyber sexual crimes, are not efficient for various other reasons. On the other hand, the restorative strategy is more effective than expected in reforming criminals, making them sexually alert and preventing the repetition of cyber sexual crimes and the judicial review shows that the judges of the courts still insist on applying the stereotypes of imprisonment and fines in these crimes.

Conclusion: According to the available capacities in Iran's legal system, the judicial authorities can refer the offenders of these crimes to cooperative institutions such as Sex Addicts Anonymous and reform the offenders instead of "stereotype punishments" such as imprisonment and fines.

Keywords: Sex Addicts Association; Sexual Vigilance; Crimes Against Chastity; Social Work; Cyber Sexual Crimes

Corresponding Author: Ehsan Salimi Ghalayi; **Email:** e.salimi@maragheh.ac.ir

Received: July 28, 2023; **Accepted:** August 16, 2023; **Published Online:** September 13, 2023

Please cite this article as:

Salimi Ghalayi E, Dastfal Y. Sexual Crimes in Cyberspace; from Etiology to Efficiency Measurement of Coping Strategies. *Medical Law Journal*. 2023; 17(58): e35.

مجله حقوق پزشکی

دوره هفدهم، شماره پنجاه و هشتم، ۱۴۰۲

Journal Homepage: <http://ijmedicallaw.ir>

جرایم جنسی در فضای سایبر؛ از علت‌شناسی تا کارایی سنجی راهبردهای مقابله‌ای

احسان سلیمی قلعه‌یی^{۱*}، یلدا دست‌فال^۲

۱. گروه حقوق، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه مراغه، مراغه، ایران.

۲. گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه قم، قم، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: در راستای مقابله با جرائم جنسی در فضای سایبر، افزون بر راهبرد کیفی که از رهگذر ارباب، اصلاح و ناتوان‌سازی درصد کنترل جرم است، برخی اقدامات دیگر نظیر فیلترینگ با مسدودسازی و تدابیر مشارکتی همچون انجمن معتادان جنسی گمنام (sa) به شیوه مشاوره نجات‌یافتگان به ره‌جویان، در حال اجرا هستند. در پژوهش حاضر ضمن شناسایی علل بزه‌کاری جنسی سایبری به ارزیابی کارایی این تدابیر پرداخته شده است.

روش: این نوشتار با روش توصیفی - تحلیلی و با استفاده از داده‌های کتابخانه‌ای و اطلاعات تحصیل‌شده از دو پرسشنامه آنلاین و کاغذی صورت گرفته است. در پرسشنامه آنلاین با موضوع علت‌شناسی بزه‌کاری جنسی ۳۰ نفر از کاربران فضای مجازی به صورت تصادفی انتخاب شدند و در پرسشنامه کاغذی با موضوع ارزیابی عملکرد انجمن معتادان جنسی گمنام ۲۰ نفر از اعضای انجمن معتادان جنسی گمنام شهر کرمانشاه مشارکت نمودند.

ملاحظات اخلاقی: در تمام مراحل نگارش پژوهش حاضر، ضمن رعایت اصالت متون، صداقت و امانتداری رعایت شده است.

یافته‌ها: فیلترینگ و راهبرد کیفی که مجازات‌های قانونی اصلی، یعنی حبس و جزای نقدی را برای دستیابی به غایت پیشگیری از تکرار جرائم جنسی سایبری، اعمال می‌کند، به دلایل مختلف دیگر کارآمد نیستند. از سوی دیگر راهبرد ترمیمی، فراتر از حد انتظار در اصلاح بزه‌کاران، هوشیاری جنسی آن‌ها و پیشگیری از تکرار جرائم جنسی سایبری مؤثر است و بررسی رویه قضایی نشان می‌دهد که قضات دادگاه‌ها در این جرائم کماکان بر اعمال کلیشه مجازات‌های حبس و جزای نقدی اصرار دارند.

نتیجه‌گیری: با توجه به ظرفیت‌های موجود در نظام حقوقی ایران، مقامات قضایی می‌توانند بزه‌کاران این جرائم را به نهادهای مشارکتی، از قبیل انجمن‌های معتادان جنسی گمنام ارجاع داده و به جای «مجازات‌های کلیشه‌ای» نظیر حبس و جزای نقدی در مسیر اصلاح و مسئولیت‌پذیرسازی بزه‌کاران جرائم جنسی سایبری گام بردارند.

واژگان کلیدی: انجمن معتادان جنسی؛ هوشیاری جنسی؛ جرائم منافی عفت؛ مددکاری اجتماعی؛ جرائم جنسی سایبری

نویسنده مسئول: احسان سلیمی قلعه‌یی؛ پست الکترونیک: e.salimi@maragheh.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۴/۰۷؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۵/۲۵؛ تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۰۶/۲۲

خواهشمند است این مقاله به روش زیر مورد استناد قرار گیرد:

Salimi E, Dast Fal Y. Sexual Crimes in Cyberspace; from Etiology to Efficiency Measurement of Coping Strategies. Medical Law Journal. 2023; 17(58): e35.

مقدمه

در میان استفاده‌های پرشماری که می‌توان از ابزار اینترنت داشت، یکی از عمومی‌ترین استفاده‌ها در ایران، بهره‌برداری از آن برای اهداف مجرمانه جنسی است. علیرغم کنترل‌ها و محدودیت‌های مختلف در گستره سایبری ایران، از هر سه جستجو در صفحه جستجوگر گوگل یک مورد به محتویات هرزه‌نگاری مربوط می‌شود (۱)؛ مطابق با آمار استخراج‌شده از پلیس فتا در سال ۱۳۹۵ بیش از ۴۳ درصد از پرونده‌های موجود در پلیس فتا مربوط به رفتارهای منافی عفت و ضد اخلاق عمومی بوده است (۲)، این در حالی است که به جهت مختلف تعداد فراوانی از بزه‌دیدگان جرائم جنسی مایل به گزارش جرم نیستند و رقم سیاه این جرائم به جهت خواست بزه‌دیده مبنی بر افشانشدن موضوع و سایبری‌بودن شیوه ارتکاب بزه بسیار بالاست. با این همه، این وضعیت، در گزارش‌های رسمی یا حتی محافل علمی مورد کتمان یا حتی انکار قرار می‌گیرد (۳)، لذا موضوع با همه وخامتی که در خود دارد، کمتر به عنوان یک «معضل اجتماعی» مطرح شده است، این در حالی است که در کشور ایران، در راستای پیشگیری اولیه (اقدامات پیشگیرانه‌ای که ناظر به عموم شهروندان جامعه است) از جرائم جنسی سایبری دسته‌ای از اقدامات پیشگیری وضعی نظیر فیلترینگ یا پالایش محتوا به صورت گسترده در حال انجام است، به گونه‌ای که مطابق با آمارهای مختلف، ایران در میان ۱۰ کشور اول در سانسور اینترنت با استفاده از ابزار فیلترینگ قرار دارد^۱، حتی در برخی پژوهش‌ها، اعلام شده است که ایران در خصوص مسدودسازی و فیلترینگ رسانه‌های اجتماعی مجازی در جهان، در جایگاه اول قرار گرفته است (۱). همچنین برای پیشگیری در سطح ثالث (اقدامات پیشگیرانه‌ای که ناظر به بزه‌کاران سابق و در راستای پیشگیری از تکرار جرم و مجرمیت صورت می‌گیرد) یا پیشگیری از تکرار جرائم جنسی در فضای سایبر نیز اقدامات دولتی و غیر دولتی انجام می‌شود که مهم‌ترین اقدام دولتی در جهت پیشگیری از تکرار جرائم جنسی سایبری را می‌توان اعمال مجازات قانونی و محکومیت کیفری مرتکبان جرائم

مذکور دانست که ادعا دارد از رهگذر ارعاب خاص، اصلاح و سلب توان بزه‌کاری، پیشگیری از تکرار جرم را به ارمغان می‌آورد و در همین راستا طیف وسیعی از رفتارهای منافی عفت در نظام حقوقی ایران، با عنوان جرائم علیه عفت و اخلاق عمومی در مواد ۷۴۲ و ۷۴۳ کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی (زین پس: ق.م.ا.) جرم‌انگاری شده‌اند^۲. نوشتار حاضر درصدد ارزیابی شیوه‌های مختلف واکنش به جرائم جنسی در فضای سایبر است برای این منظور به طور مشخص تلاش دارد به این پرسش پاسخ دهد که اولاً علت وقوع و شیوع جرائم جنسی سایبری چیست؟ ثانیاً در میان الگوهای مختلف واکنش به جرائم جنسی سایبری کدام یک کارآمدی بیشتری دارد؟ پس از یافتن پاسخ این سؤالات، ظرفیت‌های قانونی برای واکنش بر مبنای الگوی مطلوب، موضوع بحث خواهد بود.

در خصوص علت‌شناسی بزه‌کاری جنسی سایبری و راهبردهای واکنشی به جرائم جنسی سایبری مطالعه‌ای که به صورت جامع به موضوع پرداخته باشد، وجود ندارد. با این حال برخی پژوهش‌ها به بعضی ابعاد دیگری از موضوع ورود داشته‌اند. به عنوان نمونه عبدالهی (۱۴۰۱ ش.) در پژوهشی با عنوان «از علت‌شناسی قربانیان جرائم جنسی تا کارآمدی پلیس تخصصی» بیان کرده است که با توجه به طبیعت خاص جرائم جنسی و شرایط قربانیان این جرائم اهمیت یک نهاد تخصصی در پلیس به منظور حمایت از این قربانیان و پیشگیری و مقابله با جرائم جنسی به طور خاص احساس می‌شود که در ساختار این شکل از پلیس لازم است تا از کارگروه‌های مختلف متشکل از افرادی با تخصص‌های خاص، مانند متخصص روان‌شناس، پزشک متخصص، متخصص امور سایبری، نماینده بهزیستی و نیروهای متخصص آموزش‌دیده پلیس در مواجهه با جرم استفاده شود. همچنین رضوی‌فرد و همکاران (۱۳۹۶ ش.)، در مقاله‌ای با عنوان «پیشگیری از بزه‌دیدگی جنسی در شبکه‌های اجتماعی» به پدیده بزه‌دیدگی جنسی ناشی از ظهور فناوری اطلاعات و ارتباطات در فضای سایبری و اهمیت شناسایی بسترهای این نوع جرائم و آسیب‌ها در سطوح مختلف پرداخته است تا از این طریق موجب مهار طیف وسیعی از آسیب‌های جنسی در این فضا فراهم شود. همچنین

روش

جرم‌شناسی فرهنگی به عنوان رویکرد نوین مطالعه جرم با بازتعریف روش‌های تحقیق در زمینه بزه‌کاری درصدد بهره‌گیری از روش‌های نوینی است که قادر به درک و انعکاس معانی تجربیات و تصاویر و احساسات موجود در موقعیت‌های مجرمان بزه‌کاران و بزه‌دیدگان باشد، با این نگاه و روش، جرم‌شناسی‌های سنتی از نظر جرم‌شناسی فرهنگی بسیار مبهم جلوه می‌کند و به همین دلیل این جرم‌شناسی نوین از اکتفا به روش‌هایی نظیر استفاده از انواع پرسشنامه‌ها و تکیه صرف بر منابع و اطلاعات آماری روی‌گردان است، زیرا تمامی این روش‌ها نیازمند وجود جمعیت‌های خاص گروه‌های مشخص و شخصیت‌هایی از پیش تعیین‌شده هستند که با مدرن‌گرایی دنیای امروز هیچ‌گونه همخوانی و تجانس ندارد. مطالعه و درک عمیق عناصر جرم دست کم در برخی از گونه‌های آن مستلزم شرکت و حضور نزدیک جرم‌شناس در بطن خرده‌فرهنگ‌های مجرمانه و منحرفانه خواهد بود (۴).

بر این مبنا در این نوشتار دو مطالعه تجربی صورت گرفته است: در مطالعه اول علت‌شناسی بزه‌کاری جنسی بر مبنای اظهارات مرتکبان در دستور کار قرار گرفته است که چون بیم آن وجود داشت که پاسخ‌دهندگان به جهت ترس از پیگرد قانونی یا شرم از بیان موضوع و... پاسخ‌هایی منطبق با واقع ارائه ندهند، پرسشنامه آنلاین برای جمع‌آوری داده‌ها مورد استفاده قرار گرفت، در این تحقیق ۳۰ نفر مشارکت داشتند و نتایج حاصل از پاسخنامه‌ها به شرح زیر است: از میان این ۳۰ نفر، ۹ نفر زن و ۲۱ نفر مرد مشارکت داشتند، ۲۰ نفر آن‌ها مجرد و ۱۰ نفر متأهل بودند، بازه سنی این افراد ۱۵ الی ۴۵ سال است که ۶۷ درصد آن‌ها تجربه رابطه جنسی فیزیکی را داشته‌اند و ۵۳/۳۳ درصد نیز رابطه جنسی مجازی را تجربه کرده‌اند، همچنین برای حصول اطمینان از داده‌های تحصیل‌شده با روش قوم‌شناسی لحظه‌ای^۳ در یک بازه زمانی ۲۸ روزه با حضور در اجتماعات مجازی بزه‌کارانه به مشاهده رفتار مرتکبان پرداخته شد؛ در مطالعه دوم عملکرد انجمن معتادان جنسی گمنام در معرض ارزیابی قرار گرفته است، ۲۰

کلیه اشخاص آسیب‌دیده تحت حمایت قرار گیرند. برخی پژوهش‌ها نیز به معرفی انجمن‌های ترک اعتیاد و ارتباط آن‌ها با عدالت ترمیمی پرداخته‌اند. به طور مثال معظمی و پارسا (۱۳۸۸ ش.) در پژوهشی با عنوان «انجمن معتادان گمنام از منظر عدالت ترمیمی» نتیجه گرفته‌اند که اصول، قدم‌ها، سنت‌ها و مفاهیم انجمن‌های معتادان گمنام منطبق با یافته‌ها و دستاوردهای عدالت ترمیمی است همچنین علیوردی‌نیا (۱۳۸۸ ش.) در تحقیقی با عنوان «اثر بخشی برنامه‌های معتادان گمنام در نگرش معتادان به مواد مخدر» با تجزیه و تحلیل داده‌های تجربی اثبات نموده است که مشارکت در جلسات و برنامه‌های بهبودی دوازده قدمی انجمن‌های معتادان گمنام در تغییر نگرش و بهبود اعضای آن مؤثر بوده است. فرضی‌پور و همکاران (۱۴۰۰ ش.) در پژوهش «بزه‌دیدگی جنسی در پرتو نظریه شتاب‌دهندگی بزه‌دیده: با نمونه پژوهی برخی از پرونده‌های جرائم جنسی» به بررسی این موضوع پرداخته‌اند که بزه‌دیده با کنش و رفتار خود می‌تواند رخداد جرم از سوی بزه‌کار را شتاب ببخشد. در همین راستا، با توجه به نظریه شتاب‌دهندگی بزه‌دیده، در جرائم جنسی این مسأله بررسی شده است که بزه‌دیده با رفتار و اقدام خود تا چه اندازه در رخداد جرم ارتكابی می‌تواند نقش‌آفرینی کند و روند ارتكاب جرم را شتاب ببخشد. با در نظر گرفتن این نظریه مؤلفه‌های این شتاب‌دهندگی در چهار متغیر تحریک‌گری، آسان‌گری، تشویق‌گری و رضایت‌دادن به ارتكاب جرم مورد بررسی قرار گرفته‌اند و نتیجه حاصله از این پژوهش آن است که در جرائم جنسی، بزه‌دیده می‌تواند نقش تسهیل‌کننده فعالی در رخداد بزه‌دیدگی خود داشته باشد و چه بسا این نقش در مواردی آن چنان شتاب‌دهنده است که بزه‌دیده را همسو و همگام با بزه‌کار معرفی می‌کند.

ملاحظات اخلاقی

در پژوهش حاضر جنبه‌های اخلاقی مطالعه کتابخانه‌ای شامل اصالت متون، صداقت و امانتداری رعایت شده است.

اسلامی، ازدواج و ارتباط با همسر تنها شیوه مشروع پاسخ به نیاز جنسی است. در کنار مواردی که افراد پس از بلوغ جنسی به هر دلیلی به ازدواج اقدام ننموده‌اند تعارضات جنسی زوجین نیز یکی از علل مهم روابط جنسی خارج از ازدواج است که با تجربه شکست عاطفی و عملکرد جنسی آن‌ها رابطه معنادار دارد (۹).

در هر حال روابط جنسی خارج از ازدواج بین افراد جامعه در گستره زندگی پنهان یا زندگی دوم^۴ آن‌ها جریان دارد. «زندگی دوم یا زندگی کارناوالی» این بخش از زندگی افراد و شهروندان اغلب برای قانونگذاران ناشناخته است، چراکه خارج از محدوده آگاهی و درک آنان است، در حالی که قوانین منطقی و سخت‌گیرانه جامعه بر زندگی واقعی حکومت دارد، زندگی دوم جایی است که تنها قانون موجود در آن قانون آزادی و رهایی از قید و بندهای زندگی واقعی است. این زندگی دوم به عنوان یک بخش غیر رسمی زندگی، جایی است که برخی از انسان‌ها در آن ناخشنودی و احساسات منفی خود را از زندگی منطقی ابراز می‌کنند. به عبارتی زندگی دوم، مکانی حقیقی برای بیان صریح و بی‌پرده احساسات موجود در زندگی واقعی انسان‌هاست، زیرا افراد می‌توانند آزادانه با حرکات خود و به دور از قیود تعریف‌شده رسمی و قانونی به بروز احساسات خویش بپردازند. در زندگی دوم، رفتارهایی انجام می‌گیرد که قابل ابراز در دنیا رسمی و منطقی نیستند و به سرعت رفتارهای مزبور، مجرمانه شناخته نمی‌شوند. در زندگی دوم تمام قوانین رسمی جامعه برای وی بی‌ارزش می‌شود. زندگی دوم سرشار از آزادی، برابری و فراوانی کاذب برای کسانی است که به آن وارد می‌شوند. زندگی دوم در شکافها و حفره‌های موجود در ساختار رسمی جامعه حیات میابد. وسوسه‌انگیزی رفتارهای انحرافی جنسی سایبری به حدی بالاست که ارتکاب آن به طیف خاصی از افراد یا مجرمان منحصر نمی‌شود و آمار موجود بیانگر گستره مبتلایان به این جرائم در میان عموم کاربران ایرانی است. برخی پژوهشگران از این وضعیت با تعبیر «عمومی‌شدن جرم» یاد کرده‌اند (۱۰)، به گونه‌ای که مطابق آمار موثق به دست‌آمده از جستجوگر گوگل، در یک بازه زمانی ۱۲ ماهه جستجوی

پرسشنامه در میان اعضای جلسات «انجمن معتادان جنسی گمنام» در شهر کرمانشاه توزیع گشت و برای سنجش پایایی و اطمینان از پاسخ‌های داده‌شده در پرسشنامه «مشاهده مشارکتی» نیز در دستور کار قرار گرفت. در روش مشاهده مشارکتی محقق خود جزئی از گروه یا جامعه آماری شده و به منظور دستیابی به ناب‌ترین اطلاعات در فعالیت‌های گروه مشارکت می‌کند (۵). در روش مشاهده مشارکتی با پیوستن محقق به جامعه آماری، چون پیوندهای ارتباطی زیادی وجود دارد، محقق می‌تواند داده‌ها را غربال و انتخاب کند (۶). با کاربست این ابزار و مشارکت در شش جلسه انجمن پایایی و امکان اطمینان به پاسخ‌های داده‌شده در پرسشنامه مجازی به آزمون درآمد. همچنین از سامانه گوگل ترندز به جهت غیر قابل‌خدشه‌بودن آمار و پایایی بالا به عنوان یک وسیله برای تحصیل داده‌ها در خصوص میزان جستجوی واژه‌های هرزه‌نگارانه در میان کاربران ایرانی بهره‌برداری شده است.

یافته‌ها

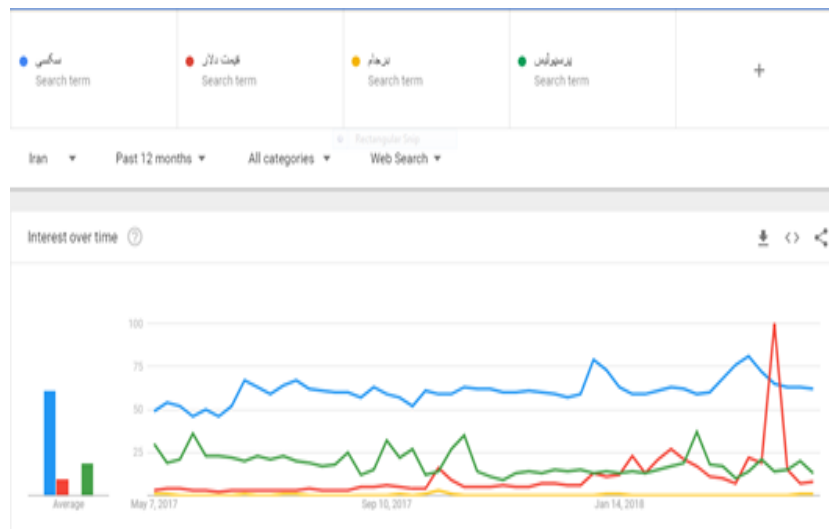
راهبرد کیفری که مجازات‌های قانونی اصلی، یعنی حبس و جزای نقدی را برای دستیابی به غایت پیشگیری از تکرار جرائم جنسی سایبری، اعمال می‌کند، به دلایل مختلف دیگر کارآمد نیستند. از سوی دیگر راهبرد ترمیمی، فراتر از حد انتظار در اصلاح بزه‌کاران، هوشیاری جنسی آن‌ها و پیشگیری از تکرار جرائم جنسی سایبری مؤثر است و بررسی رویه قضایی نشان می‌دهد که قضات دادگاه‌ها در این جرائم کماکان بر اعمال کلیشه مجازات‌های حبس و جزای نقدی اصرار دارند.

بحث

۱. جرائم جنسی سایبری به مثابه اپیدمی در گستره زندگی دوم: مازلو (Maslow)، نیاز جنسی را نخستین نیاز فیزیولوژیک می‌داند که بیشترین فشار را به فرد تحمیل می‌کند (۷). فروید (Freud) نیز گزینه جنسی را هسته مرکزی زندگی افراد و عشق و ارتباط عاطفی را کاملاً جنسی معرفی می‌نماید (۸). در جامعه و فرهنگ ایرانی -

بوده است. تصویر ذیل مقایسه این تفاوت جستجو را به خوبی نشان می‌دهد.

واژه‌های هرزه‌نگاری (واژه سکسی) در مقایسه با دیگر واژه‌های پرکاربرد (پرسپولیس، قیمت دلار و برجام) به مراتب بیشتر

تصویر ۱: مقایسه جستجوی واژه‌های هرزه‌نگاری با برخی واژه‌های پرکاربرد

سوءظن، ضعف احساسات، محرومیت‌ها و عقده‌ها، از جمله علل روانی هستند که در تبیین روان‌شناختی موضوع به کار می‌روند (۱۳)، اما بر اساس تبیین‌های جامعه‌شناختی، ریشه بسیاری از کج‌روی‌های جنسی را در شرایط و ساخت اجتماعی باید جستجو نمود. نتایج یک تحقیق آماری نشان می‌دهد که عوامل خانوادگی و اجتماعی تأثیر به مراتب بالاتری نسبت به عوامل اقتصادی در بروز رفتارهای مجرمانه جنسی دارد (۱۴). با این همه مراتب گوناگونی از کج‌روی‌های جنسی را حتی در متعادل‌ترین شخصیت‌ها می‌توان تشخیص داد (۱۵)، چه آنکه جرائم و کج‌روی‌های جنسی که برخلاف بسیاری از جرائم دیگر از جمله قتل، سرقت، خیانت در امانت و... از یک حس غریزی غیر قابل انکار که در هر انسان بالغی وجود دارد، ناشی می‌شوند، گاه توسط افراد نوجوان و مجرد که امکان مشروعی برای تخلیه غرایز جنسی خود ندارند، رخ می‌دهد و گاه توسط افراد متأهل که با ارتکاب رفتارهای مجرمانه در فضای مجازی به نوع حادثی از اعتیاد شهوانی مبتلا هستند، وقوع می‌یابد.

حتی مطابق با آمار گوگل ترندز، جستجوی عنوان‌های هرزه‌نگارانه در شهرهای کوچک و محیط‌های بسته بیش از شهرهای بزرگ نظیر تهران است^۵، به این ترتیب به نظر می‌رسد که مجرمان جنسی در هر شهر یا موقعیت جغرافیایی باشند، لوازم شهوت‌رانی خود را در فضای مجازی فراهم‌تر از هر مکانی می‌بینند و به رفتارهای شهوانی فارغ از دغدغه مکافات یا رسوایی می‌پردازند.

۲. علت‌شناسی رفتارهای جنسی بزه‌کارانه در فضای

سایبر: تبیین‌های مختلفی در خصوص علل کج‌روی‌های جنسی وجود دارد، از جمله تبیین زیست‌شناختی که نقص جسمانی و وضعیت خاص ژنتیکی را علل کج‌روی می‌داند (۱۱). تبیین‌های روان‌شناختی، علل رفتارهای کج‌روانه را با نقص شخصیت و روان فرد کج‌رو توجیه می‌کنند و بر این باورند که برخی از گونه‌های شخصیت بیش از دیگران به کج‌روی جنسی تمایل دارند (۱۲). ترس، خودبینی، مهرطلبی، غیر عادی، زودرنجی، دیرجوشی، بی‌پروایی، عدم قاطعیت، خیال‌پروری، زودباوری، تلقین‌پذیری، پیش‌داوری‌های ناصواب،

چارچوب رابطه زناشویی بیان داشته‌اند و ۲۴ درصد نیز کم‌هزینه‌بودن و دلایل مشابه دیگر را مطرح نموده‌اند.

مطابق داده‌های به دست‌آمده از مطالعه تجربی صورت‌گرفته در این تحقیق ۷۶ درصد افراد مجرد علت اصلی ارتکاب رابطه جنسی سایبری را مجردبودن خود و عدم ارضای جنسی در

جدول ۱: علت‌شناسی بزه‌کاری بر اساس خوداظهاری مرتکبان مجرد

علت اظهارشده	درصد پاسخ‌دهندگان
تجرد و عدم ارضای جنسی	۷۶
کم‌هزینه‌بودن و دلایل مشابه	۲۴

یکی از علل انجام و استمرار این رفتارها را دست‌یافتن به احساسات غرور، شادی و آرامش عنوان نموده‌اند.

همچنین در خصوص علت ارتکاب رفتارهای بزه‌کارانه جنسی مجازی ۴۳ درصد عموم پاسخ‌دهندگان اعم از متأهل و مجرد

جدول ۲: علت‌شناسی بزه‌کاری بر اساس خوداظهاری عموم مرتکبان

علت اظهارشده	درصد پاسخ‌دهندگان
شادی	۱۴
غرور	۱۷
آرامش	۳۱

آن‌ها محدود به چت و نوشتار بوده است، اما رفته‌رفته با ارسال عکس، فیلم و صوت و... توأم شده است.

نکته جالب توجه آنکه ۵۷ درصد از ایشان اذعان داشتند که هر روز تمایل آن‌ها به رفتارهای بزه‌کارانه جنسی مجازی بیشتر می‌شود، به مرور با جسارت بیشتری به شهوت‌رانی در فضای سایبر اقدام می‌نمایند و بیان داشته‌اند که در ابتدا رابطه

جدول ۳: تمایل به افزایش بزه‌کاری جنسی در طول زمان

نظر ابرازشده	درصد پاسخ‌دهندگان
میل به رفتارهای جنسی سایبری من رفته‌رفته بیشتر می‌شود.	۵۷
میل به رفتارهای جنسی سایبری من ثابت است.	۴۳

به گام رفتار خود را شدیدتر و جسورانه‌تر از رفتارهای گذشته می‌نمایند. شاید از همین جهت باشد که آفریدگار متعال که به وسوسه‌های نفس انسان آگاه‌ترین است (وَ لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ وَ

این اطلاعات نشان می‌دهد، جرائم منافی عفت، جرائمی با وسوسه‌انگیزی بالا هستند که علاوه بر اینکه تکرار جرم در آن‌ها رایج است بزه‌کاران آن‌ها در یک فرآیند مرحله‌ای یا گام

در پرسش دیگری با این مضمون که آیا بعد از انجام رفتارهای جنسی دچار ندامت می‌شوید؟ با پاسخ مثبت ۸۰ درصد پرسش‌شوندگان مشخص شد، تعاقب ندامت پس از ارتکاب رفتار جنسی یک حس معمول و گریزناپذیر است و نشان از شدت بی‌خودشدگی مرتکب از خود در حین ارتکاب جرم می‌دهد.

نَعَلَمُ مَا تُؤْسُوسُ بِهِ نَفْسُهُ) در قرآن کریم به تبعیت‌نکردن از گام‌های شیطان دستور می‌دهد (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ وَ مَنْ يَتَّبِعْ خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ فَإِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ) و به «غض البصر» یا چشم نگاه‌داشتن از نگاه به آنچه در وی ایجاد وسوسه می‌کند، سفارش می‌کند (قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَعْضُوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَى لَهُمْ).

جدول ۴: احساس ندامت پس از ارتکاب رفتار بزه‌کارانه

نظر ابرازشده	درصد پاسخ‌دهندگان
دارم	۸۰
ندارم	۲۰

علاوه بر این نتایج مصاحبه نشان می‌دهد که ۹۰ درصد مرتکبان اذعان داشته‌اند که در این جرائم شرمشان از افشای رفتارها در میان اعضای خانواده و دیگران مهم بسیار بالا است.

جدول ۵: میزان شرم از افشای رفتار در میان دیگران مهم

نظر ابرازشده	درصد پاسخ‌دهندگان
زیاد	۹۰
کم	۱۰

است که به جذب مجرمان جنسی در فضای سایبر انجامیده است.

۳. ارزیابی رویکردهای سه‌گانه مواجهه با جرائم جنسی: علاوه بر اینکه منابع و امکانات مقابله‌ای با جرائم سایبری شدیداً با محدودیت مواجه است، هر اقدام و راهکار نسنجیده یا دیر هنگام در مواجهه با جرائم سایبری نتایجی را در پی دارد و موجبات نقض غرض را فراهم می‌کند، به همین جهت اتخاذ رویکرد کنشی یا واکنشی متناظر با جرائم جنسی حائز اهمیت است. به طور مشخص در نظام حقوقی ایران در مرحله پیش از

به این ترتیب با توجه به داده‌های به دست‌آمده در مصاحبه و در راستای تحلیل علت‌شناختی موضوع می‌توان گفت فشار غرایز جنسی به زوال کنترل درونی افراد می‌انجامد و مرتکبان را مترصد یافتن فرصت و فضای مناسبی برای رفتارهای جنسی می‌کند که ترس از بی‌شرمی و افشای رفتار، آن‌ها را در انجام رفتار در محیط واقعی و در میان دیگران محتاط می‌سازد. ناگزیر مرتکبان پستوی سایبر را به عنوان بهترین مکان برای شهوترانی جسورانه خود انتخاب می‌کنند؛ سهولت ارتکاب جرم، گمنامی و امکان گریز از هویت، کنترل‌ناپذیری و دشواری کشف و تعقیب جرم در این فضا، همان مؤلفه‌هایی

بزه، فیلترینگ و در مرحله بعد از بزه، مجازات و برخی تدابیر مشارکتی در جریان است.

۳-۱. فیلترینگ به مثابه رایج‌ترین تدبیر ماقبل بزه‌کاری: فیلترینگ یا پالایش محتوا در زمره محدود برنامه‌های پیشگیری از جرائم سایبری است که مقنن درصدد برآمده تا شیوه و کیفیت اجرای آن را مشخص سازد. در ایران، اعمال فیلترینگ یا پالایش محتوا معمولاً به وسیله ارائه‌دهندگان خدمات دسترسی و میزبانی در اینترنت انجام می‌شود، ولی تعیین سطح، مصادیق و سیاست‌های فیلترینگ با کمیته تعیین مصادیق محتوای مجرمانه است. مستند قانونی پالایش فضای مجازی در ایران مواد ۷۴۹ و ۷۵۰ و ۷۵۱ از قانون مجازات اسلامی بخش جرائم رایانه‌ای است.

فیلترینگ شبکه‌های ارتباطی و اجتماعی موجود در فضای مجازی، نه‌تنها موجب کوچ کاربران از شبکه‌های اجتماعی مسدود شده، نگشته است، بلکه موجب دانلود بی‌سابقه نرم‌افزارهای وی.پی.ان. (VPN) یا آنچه در ایران به فیلترشکن شهرت دارد، شده است. به طور نمونه گزارش‌های فراوانی وجود دارد که بعد از فیلترشدن تلگرام میلیون‌ها ایرانی برای دسترسی به تلگرام به نصب و استفاده از فیلترشکن پرداخته‌اند. مقایسه آمار بارگیری برنامه‌های کاربردی بعد از فیلترینگ تلگرام درخور توجه است، در حالی که در تاریخ ۱۰ اردیبهشت ۱۳۹۶ محبوب‌ترین برنامه از جهت میزان بارگیری توسط کاربران ایرانی، پیام‌رسان تلگرام بوده است با فیلترینگ این پیام‌رسان در تاریخ مذکور به طرز بی‌سابقه‌ای نرم‌افزارهای وی.پی.ان. به محبوب‌ترین برنامه برای کاربران تبدیل شده‌اند. نصب میلیون‌ها برنامه وی.پی.ان. توسط کاربران ایرانی به نوعی تمامی تدابیر پالایش محتوایی که در سال‌های اخیر به ویژه برای صیانت از اخلاق صورت گرفته بود را بی‌اثر ساخت، چه آنکه عموم کاربران به سادگی با بهره‌برداری از فیلترشکن‌های رایگان موجود در بازارهای برنامه‌های کاربردی این امکان را یافتند که به همه فضاهایی که سابقاً دسترسی به آن‌ها برایشان ممکن نبود، وارد شوند، به این ترتیب، در حال حاضر به واسطه سیاست‌های ناصحیح در فضای مجازی، نه فقط

بزه‌کاران، بلکه بسیاری از شهروندان متعارف فضای سایبر به ارتکاب جرم برانگیخته می‌شوند.

با رواج ابزارهای وی.پی.ان. در میان جامعه سایبری ایران، از سال ۱۳۹۵ به بعد جرائم منافی عفت در فضای سایبر بیش از دیگر جرائم شیوع یافت به حدی که علیرغم تمام ملاحظات حیثیتی که در خصوص عدم افشای این جرائم وجود دارد، مطابق با آمار استخراج‌شده از پلیس فتا در سال ۱۳۹۵ بیش از ۴۳ درصد از پرونده‌های متشکله در پلیس فتا مربوط به رفتارهای منافی عفت و ضد اخلاق عمومی بوده است (۲).

یکی دیگر از نتایج منفی پالایش فضای سایبر به شیوه جاری، بسترسازی برای بزه‌کاری و بزه‌دیدگی نوجوانان است، با فیلترینگ وسیع به ویژه فیلترینگ شبکه‌های اجتماعی، والدین، بزرگسالان و افراد سالم و محتاط فضای سایبر از استفاده و بهره‌برداری از فضاهای سایبر محروم می‌شوند و با خالی‌شدن مکان‌های فیلترشده از این دسته از کاربران، نوجوانان یا بومی‌های سایبری^۶، بدون نظارت والدین و کنترل اجتماعی کاربران دیگر با سهولت و سرعت بیشتری به محیط‌های ناسالم وارد می‌شوند و به نحوی در معرض بزه‌کاری یا بزه‌دیدگی قرار می‌گیرند. آمار پلیس فتا بر این موضوع صحه می‌گذارد، چه آنکه در سال‌های اخیر جرائم علیه عفت و اخلاق عمومی بیشترین سهم را از میان جرائم سایبری به خود اختصاص داده است و مطابق با این آمار، ۸۹ درصد از جرائم منافی عفت از طریق شبکه‌های اجتماعی و غالباً پس از رواج فیلترشکن در میان کاربران صورت گرفته است (۲) که در این میان بیش از ۶۷ درصد کل بزه‌کاران سایبری در ایران کمتر از ۲۵ سال سن داشته‌اند^۷. همچنین عامل‌های سن و جنسیت از حیث تأثیر در میزان بزه‌دیدگی ادغام شده‌اند و اکثر بزه‌دیدگان سایبری در جرائم منافی عفت را دختران نوجوان تشکیل داده‌اند.^۸

۳-۲. حبس به مثابه رایج‌ترین مجازات: برخلاف رویکرد ترمیمی که بر حس شرم و نقش اساسی آن در پیشگیری از تکرار بزه‌کاری تأکید می‌شود. در عدالت کیفری سنتی، استفاده از احساساتی همانند ترس جهت تحقق ارباب، تقصیر

یک زن، سردرد قابل احساس نیست. با تمسک به این استعاره پزشکی می‌توان چنین نتیجه گرفت که هنگامی که شخصی در حالت بالایی از دریافت احساسات شهوانی قرار دارد، ارباب تحصیل‌شده از مجازات سابق^۹ کأن لم یکن می‌شود و شخص با حرارت شهوانی نسبت به این مسأله در حالت فراموشی به سر می‌برد. آنچه که این حالت فراموشی و نادیده‌انگاری، ارباب را برای شخص مرتکب، تشدید و تقویت می‌کند، درجه پایین حتمیت و قطعیت مجازات به جهت مجازی بودن و ارتکاب آن در فضای سایبر است؛ شخص مرتکب، در صورتی که درجه‌ای از ارباب ناشی از مجازات قبلی را به هنگام ارتکاب جرم در ضمیر خود داشته باشد با دل‌گرم‌نمودن خود با این عنوان که احتمال دستگیری و تکرار مجازات برای او بسیار اندک است، در درون خود بر ادامه مسیر مجرمانه اصرار می‌ورزد.

۳-۲-۲. تأثیر اصلاحی مجازات بر تکرار جرم جنسی سایبری: ادعای اصلاح بزه‌کاران به وسیله مجازات حبس سال‌هاست که مردودیتش به اثبات رسیده است، حتی به باور برخی صاحب‌نظران، زندان نمی‌تواند مجرم تولید نکند؛ زندان با آن نوع زندگی که به محکومان تحمیل می‌کند به اجبار مجرم تولید می‌کند و در برخی موارد زندان داروی بدتر از درد است (۱۷). ناامیدی از اصلاح بزه‌کاران در خصوص بزه‌کاران مجازی و جرائم جنسی به فراخور ویژگی‌های خاص این دسته از بزه‌ها بیش از دیگر جرائم است. تحقق اصلاح یک مجرم جنسی سایبری به وسیله کیفی‌هایی نظیر حبس و جزای نقدی، بیش از تحقق اهداف دیگر بعید و غیر ممکن به نظر می‌رسد. روان‌شناسان تأکید می‌کنند که برنامه‌های اصلاحی و درمانی برای پیشگیری از تکرار جرم باید مستقیماً متوجه آن دسته از ویژگی‌هایی باشد که قابل تغییر بوده (ویژگی‌های دینامیک و سیال (The Dynamic or Changeable Factor)) و در ارتباط مستقیم با رفتار مجرمانه‌ی فرد باشد (۱۸). با عنایت به این آموزه روان‌شناسی به راستی چرا باید انتظار اصلاح یک بزه‌کار جنسی را با قرارگرفتن پشت میله‌های زندان یا با پرداخت مقداری از اموال خود را داشت؟

جهت تحقق سزادهی و یا تصور و ناتوانی جهت ایجاد بازپروری تأکید و توجه شده است (۱۶). طرفداران کیفر معتقدند که اهداف مجازات، یعنی ارباب، اصلاح و سلب توان بزه‌کاری متعاقب مجازات تحصیل می‌شود و با پذیرش کارآمدی کیفر در پیشگیری از تکرار جرم به تنظیم نوع و درجه کیفر می‌پردازند. قطع نظر از تمام اختلافاتی که در خصوص کارآمدی مجازات‌ها برای تأمین اهداف مجازات وجود دارد، موضوع در جرائم جنسی از یکسوی و در جرائم سایبری از سوی دیگر قدری پیچیده‌تر است و دستیابی به اهداف مجازات در جرائم جنسی سایبری با تردیدهای مضاعفی نسبت به دیگر جرائم مواجه است.

۳-۲-۱. تأثیر اربابی مجازات بر تکرار جرم جنسی سایبری: قطع نظر از اینکه گونه‌های مجازاتی حبس و جزای نقدی تا چه میزان خاصیت اربابی در خود دارند و با پذیرش این نظر که مجازات‌های مذکور هدف ارباب را تا سر حد بیشترین درجه ممکن تأمین می‌سازند، باید توجه داشت که همانطور که اشاره شد، در صورت شدت و قوت وسوسه درونی و مهیا بودن فرصت انجام رفتار مجرمانه، جرم جنسی سایبری بدون توجه مجرم به گذشته و آینده خود واقع می‌شود. به همین دلیل شدت و حتی قطعیت کیفر در این جرائم در مواردی که هوشیاری فرد در اثر شهوت زائل شده است، چندان کارساز نیست و با غلبه وسوسه درونی توجه به مجازات یا عواقب رفتار مجرمانه از سوی فرد منتفی می‌شود و خاصیت اربابی یک مجازات تأثیری بر عدم تحقق آن نخواهد گذاشت. توضیح آنکه مطابق با یافته‌های علم پزشکی بدن انسان نمی‌تواند پس از ورود درجه بالایی از یک حس، همزمان احساسات مختلفی را تحمل کند، به طور مثال هنگامی که درد زایمان یا کلیه‌درد که درجات بالایی از احساس درد را برای شخص در پی دارند، بر یک شخص وارد شود، احساسات شادی، اندوه، پشیمانی، ترس، ندامت و... برای این شخص قابل احساس نیست یا دست کم درجه خفیف‌تری از این احساسات درک می‌شود، حتی احساس مشابه با درجه پایین‌تر نیز کمتر دریافت می‌شود، برای مثال هنگام تجربه درد زایمان توسط

۳-۲-۳. تأثیر ناتوان‌ساز مجازات بر تکرار جرم جنسی سایبری: سلب توان بزه‌کاری (Incapacitation) مفهومی ساده است که یکی دیگر از اهداف نظام کیفری در راستای کاهش نرخ جرائم است. این مفهوم بر این فرض استوار است که در برخی از گونه‌های مجازات در حین اعمال مجازات، بزه‌کاران قادر به ارتکاب جرم نخواهند بود و برای نمونه بزه‌کارانی که در زندان به سر می‌برند در بسیاری از موارد از ادامه فعالیت مجرمانه خویش باز می‌مانند (۱۹). در عموم جرائم سلب توان بزه‌کاری در خصوص مجازات حبس یک حقیقت غیر قابل انکار است. در خصوص جرائم سایبری جنسی این موضوع قابل تردید است، چه آنکه هرچند مطابق با بند «ط» ماده ۴۰ آیین‌نامه اجرایی سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور مصوب ۱۴۰۰/۳/۲۸ استفاده از گوشی تلفن همراه در داخل زندان ممنوع و تخلف انضباطی محسوب می‌شود، لکن در دست‌داشتن یک گوشی تلفن همراه در زندان کفایت می‌کند تا این کارکرد قطعی مجازات حبس به چالش کشیده شود، فرضی که چندان از واقعیت زندان و کثرت گزارش‌های ورود تلفن همراه به زندان بعید نیست. در حالت ایدئال هم کارکرد ناتوان‌سازی مجازات حبس به دوران کوتاه محکومیت محدود می‌گردد که این دوران وفق مواد ۷۴۲ و ۷۴۳ قانون مجازات اسلامی بخش جرائم رایانه‌ای در خصوص جرائم جنسی غالباً سه ماه تا یک سال و نهایتاً دو سال حبس می‌باشد.

۳-۳. تدابیر مشارکتی در جرائم جنسی: انجمن معتادان جنسی گمنام یک برنامه بهبودی بر پایه اصول الکی‌های گمنام است^{۱۱}، شیوه اجرایی این انجمن، ارائه مشاوره و راهنمایی توسط مبتلایان گذشته به ره‌جویان است که می‌توان آن را یک برنامه ماهیتاً ترمیمی و مصداقی از مشاوره همگنان (Peer Counseling) دانست. کاردانی مشاوران محصول تجربه مشترکی است که در خصوص موضوع دارند. مشاوره همگنان که با نام کمک همگنان نیز شناخته می‌شود ممکن است به صورت فردی یا گروهی انجام شود و باور بر این است که مشاوره همگنان به صورت گروهی غالباً در پیشگیری و

اصلاح مؤثرتر است. به این ترتیب، معتادان جنسی گمنام (Sexaholics Anonymous) یک انجمن از مردان و زنان است که تجربه، توانایی و امیدشان را با یکدیگر به اشتراک می‌گذارند و این امکان حل مشکل مشترکشان (اعتیاد جنسی) و کمک به دیگران برای بهبودیافتن را می‌تواند بهتر فراهم کند.

مخاطبان و اعضای انجمن، تمامی کسانی هستند که ضمن اقرار به اعتیاد جنسی، آمادگی ترک آن را نیز دارند؛ یک معتاد جنسی نمی‌تواند دیگر شهوت را تحمل کند، اما نمی‌تواند آن را هم متوقف کند. برای یک معتاد جنسی، هوشیاری حقیقی در واقع شامل پیروزی پیش‌رونده بر شهوت است. انجمن معتادان جنسی گمنام برای آن افرادی است که می‌دانند گزینه دیگری به جز متوقف‌شدن ندارند و آگاهی درونی‌شان باید این را به آن‌ها گفته باشد. «هوشیاری جنسی» به معنای پیروزی پیش‌رونده بر شهوت است^{۱۱}. قدم‌های دوازده‌گانه مقصد هوشیاری جنسی عبارت‌اند از: پذیرفتن عجز در برابر شهوت، اعتقاد به قدرت برتر خداوند، تصمیم به بازگرداندن زندگی تحت مراقبت پروردگار، تنظیم ترازنامه اخلاقی از خود، بررسی دقیق خطاها با خداوند با خود و با یک انسان دیگر، تسلیم در برابر خداوند برای برطرف کردن ضعف‌های شخصیتی، درخواست خاضعانه از خداوند برای برطرف کردن کمبودها، تهیه لیست از همه اشخاص قربانی، ترمیم آسیب‌های وارده به دیگران، به دست‌آوردن ترازنامه شخصی از خود، دعا و مراقبه جهت ارتقای روابط آگاهانه با پروردگار، پیام‌رسانی به معتادان جنسی دیگر و ارزش‌های دوازده‌گانه حاکم بر انجمن معتادان جنسی که توفیق در بهبودی و دستیابی به هوشیاری جنسی متوقف بر رعایت آن‌هاست، عبارت‌اند از: اولویت‌دهی اعضا به منافع مشترک، مرجعیت خداوند در ارتباط با هدف نهایی گروه، کفایت تمایل به ترک شهوت و کسب هوشیاری جنسی برای عضویت، استقلال هر شعبه، رساندن پیام به معتاد جنسی گمنام به مثابه هدف هر گروه، اجتناب گروه از مسائل مالی و حالت رسمی، استغنا از گروه از کمک‌های خارجی، تأکید بر غیر حرفه‌ای‌ماندن انجمن، تأکید بر عدم سازمان‌دهی، بی‌تفاوتی در برابر مسائل عقیدتی

سیاسی، روابط عمومی بر اساس اصل جاذبه نه تبلیغ، تأکید بر گمنامی و عدم تبلیغ.

انجمن معتادان جنسی گمنام با همه قوت‌ها و پتانسیل‌هایی که در پیشبرد برنامه‌ها، قدم‌ها و ارزش‌های خود دارد به ویژه تمرکز بر دعا و مراقبه و اتکای آن بر قدرت خداوند و پیوند مجدد ارتباط بین ره‌جویان و خداوند، دخالت ره‌جویان در تعاملات اجتماعی و ارتقای حس مسئولیت ره‌جویان و تلاش برای ترمیم خسارات گذشته که جملگی این موارد به «پیشگیری پایدار» از جرم و ایجاد موانع درونی قوی برای تکرار آن می‌انجامد از برخی جهات با چالش‌ها و نقایصی نیز مواجه است. برخی از این موارد به خود انجمن مربوط می‌شود و برخی به دیگر کنشگران که فعالیت آن‌ها مکمل با انجمن است یا با آن همپوشانی دارد، مربوط می‌شود.

با وجود چالش‌ها و کاستی‌های انجمن معتادان جنسی گمنام، عملکرد این انجمن مانند انجمن معتادان مواد مخدر گمنام، رضایت‌بخش و همراه با موفقیت بوده است. با توزیع پرسشنامه در میان بیست تن از اعضای انجمن که در گذشته رفتارهای شهوانی پرخطر و مجرمانه را در فضای مجازی مرتکب شده‌اند و پیشینه پاک‌ی از هشت ماه تا هیجده ماه را در کارنامه خود داشتند، نتایج در خور توجهی به دست آمد. قریب به اتفاق این افراد آشنایی با انجمن را نقطه عطفی در زندگی خود دانستند، ۷۵ درصد آن‌ها علاوه بر اینکه به تبلیغ قدم‌ها و سنت‌های انجمن در میان دوستان و اطرافیان خود سخن می‌گویند، افرادی را نیز به انجمن دعوت نموده‌اند و ۴۰ درصد پاسخ‌دهندگان اعلام نمودند که خود به واسطه دعوت دوستانشان به انجمن ورود پیدا کرده‌اند که این موضوع حکایت از توفیق انجمن در عملکرد دارد. در خصوص موضوع اصلی پرسشنامه، یعنی پیشگیری از تکرار جرم نیز تمامی اعضا از ورود به انجمن ابراز رضایت کرده‌اند و معتقدند که اگر به انجمن معتادان جنسی وارد نمی‌شدند به تدریج قدرت کمترین کنترل بر رفتارهای شهوانی از آن‌ها سلب می‌شد و امروز درگیر رفتارهای مجرمانه شدیدتر بودند. ۳۰ درصد اعلام کرده‌اند که از شروع پاک‌ی مرتکب هیچ رفتار شهوانی

مجرمانه‌ای نشده‌اند و رفتارهای شهوانی آن‌ها متوقف شده است، ۵۵ درصد هم اعلام کرده‌اند که لغزش‌هایشان در مقایسه با قبل از ورود به انجمن بسیار کمتر است و ۲۵ درصد نیز اعلام نموده‌اند که انجمن به آن‌ها کمک نموده که رفتارهای شهوانی را تا حدودی کنترل نمایند. یکی از جهات و دلایل تأثیر برنامه‌های ترمیمی و از جمله روش نشست‌ها و حلقه‌ها بر بزه‌کاران که مؤثر بر کاهش نرخ تکرار جرم آنان است را باید در سازوکار فرآیند شرمساری بازپذیرکننده جستجو نمود (۲۰) که از طریق آن بزه‌کاران ضمن مراجعه به خویش و ارزیابی خود، نسبت به ایجاد ارتباط مناسب با اطرافیان و جامعه اقدام نموده، از نقض مکرر ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی، خودداری خواهند کرد (۲۱).

۴. ظرفیت‌سنجی تدابیر ترمیمی در نظام حقوقی ایران:

با تأسیس نهادهای مختلف ارفاقی - تأمینی در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ و قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲ ظرفیت‌های متعددی برای کیف‌زدایی وجود دارد و به نوعی امکان توسل به نهادهای ترمیمی در نظام حقوقی ایران قوت یافته است. همچنین با وجود نهادهای ارفاقی در قانون مجازات ۱۳۹۲ محدودیت قضات در اعمال مجازات‌های اصلی جرائم جنسی در مواد ۷۴۲ و ۷۴۳ ق.م.ا که شامل حبس و جزای نقدی می‌شوند تا حدودی برداشته شده است.

قانون مجازات ۱۳۹۲ در زمینه شناسایی نهادهای ارفاقی که محکومیت به مجازات اصلی را کاهش می‌دهد گام‌های بلندی نسبت به قانون مجازات سابق برداشته است. نهادهایی همچون، معافیت از صدور حکم، تعویق صدور حکم، تعلیق مجازات، نظام نیمه‌آزادی و نظارت سامانه‌های الکترونیکی از این دسته است. در میان نهادهای ارفاقی مختلف این قانون به طور مشخص کاربست سه نهاد تعویق صدور حکم، تعلیق مجازات و نظام نیمه‌آزادی در خصوص جرائم جنسی سایبری نتایج مناسبی را می‌تواند در پی داشته باشد. مطابق تبصره ماده ۴۷ ق.م.ا (الحاقی به موجب قانون کاهش مجازات حبس تعزیری مصوب ۱۳۹۹ ش.) کاربست نهاد تعلیق مجازات امکان یافته است، لذا دادرسی می‌تواند با صدور قرار تعلیق مراقبتی،

نتیجه‌گیری

در جرائم جنسی سایبری علیرغم بالا بودن رقم سیاه جرم و در دسترس نبودن آمار دقیقی از میزان واقعی جرم می‌توان بر حسب داده‌های موتورهای جستجوگر اینترنتی نرخ واقعی جرائم جنسی سایبری در ایران را بحرانی و در وضعیت قرمز گزارش کرد که این موضوع در جای خود ناکارآمدی دستگاه عدالت کیفری در پاسخ‌دهی به جرم و پیشگیری از تکرار جرم را نشان می‌دهد؛ قسمتی از این ناکامی را باید در نحوه و نوع کنش و واکنش به جرم سراغ گرفت. توضیح آنکه در نظام حقوقی ایران اصلی‌ترین راهبردهای مقابله‌ای با جرم به فیلترینگ و مجازات محدود می‌شود. قطع نظر از هشدارهای مکرر پژوهشگران، تجربه فیلترینگ نشان داده است که نه تنها امکان مسدودسازی همه فضاهای بزه‌کارانه وجود ندارد، بلکه با گسترش کاربست فیلترینگ، انتشار ابزارهای دسترسی غیر مجاز که خود به موجب ماده ۷۵۳ کتاب پنجم قانون جرائم رایانه‌ای واجد عنوان مجرمانه است، بیشتر می‌شود. راهبرد کیفری نیز در مواجهه با این جرائم کارآمدی چندانی نخواهد داشت، چه آنکه «ماهیت جرائم جنسی» از خودبی‌خودشدگی روانی را در پی دارد و «ویژگی‌های خاص فضای مجازی» بی‌باکی و جسارت را در این از خودبی‌خودشدگی ضرب می‌کند، به این ترتیب مستی شهوت در شخص مرتکب شدت می‌گیرد و در این حالت روانی، ارباب و اصلاح حاصل از کیفر سابق مؤثر نمی‌افتد، زیرا با «غلبه شهوت» در مرتکب ترس از تکرار مجازات مانند حبس یا جزای نقدی نمی‌تواند مانعی بر سر راه مرتکبان این جرائم ایجاد کند و با تحقق مستی شهوت در خلوت مجازی، ارباب خاص حاصل از مجازات رنگ‌باخته و مرتکب ناهشیار با بی‌باکی کامل به انجام رفتارهای مجرمانه مجدد می‌پردازد. همچنین قابلیت اصلاح‌کنندگی در مجازات، حداقل برای مجرمان جرائم جنسی چندان موجود نیست که بتواند در حالت غلبه شهوت قد علم کند. به این ترتیب این ادعا که کیفر می‌تواند به پیشگیری از جرم یا تکرار جرائم جنسی سایبری بینجامد، ضعیف است. در حقیقت مجازات‌های کلیشه‌ای حبس و جزای نقدی که در جرائم جنسی سایبری

(موضوع ماده ۴۸ ق.م.ا) مرتکب را از باب دستورهای تعلیق مراقبتی به ترک اعتیاد جنسی و شرکت در جلسات انجمن معتادان جنسی گمنام موضوع بندهای «پ» و «ح» ماده ۴۳ ق.م.ا. موظف سازد و از رهگذر شرکت در این جلسات افق‌هایی برای بهبود خودکنترلی مرتکب و تحصیل هوشیاری جنسی وی بگشاید. در خصوص امکان تعویق صدور حکم نیز هرچند مطابق با بند «پ» از ماده ۴۷ ق.م.ا تعلیق و تعویق صدور حکم در جرائم علیه عفت عمومی منع شده است، اما بنا بر نظر مشهور حقوقدانان، منظور مقنن از جرائم علیه عفت عمومی جرائم مذکور در فصل هیجدهم قانون مجازات اسلامی با عنوان جرائم ضد عفت عمومی است و منصرف از جرائم منافی عفت سایبری می‌باشد.

با این همه در اکثر موارد، تمایل رویه قضایی به اعمال مجازات‌های کلیشه‌ای حبس و جزای نقدی و غفلت مقامات قضایی در استفاده از کارکرد اصلاحی - ترمیمی مجازات‌های جایگزین حبس و دیگر نهادهای ارفاقی مشهود است. در خصوص جرائم جنسی سایبری هم همین وضعیت وجود دارد. در حال حاضر که نه تنها هیچ منع قانونی برای اعمال نهادهای با ماهیت ترمیمی - اصلاحی در خصوص این جرائم وجود ندارد، بلکه حتی در دستگاه عدالت کیفری، محافل علمی و حتی شبکه‌های اجتماعی مجازی، قضات به جهت صدور حکم محکومیت به جایگزین‌های حبس و نهادهای ارفاقی مورد تشویق نیز قرار می‌گیرند، اغلب قضات به نهادهای ارفاقی و جایگزین‌های حبس در موارد اختیاری تن در نمی‌دهند. صدور حکم به مجازات حبس، در شرایطی که امکان اعمال جایگزین یا یک نهاد ارفاقی وجود دارد، باید بیشتر به عنوان یک «عادت قضایی» قلمداد نمود. در واقع فرهنگ قضایی در کشور ما هنوز تغییر نیافته است و با تغییر قانون، اگرچه صدور آرای نوین، هدفمند و متناسب با جرم و مجازات و در جهت اصلاح مرتکب و ارتقای مسئولیت‌پذیری او ممکن است، لکن فرهنگ استفاده از این نهادها هنوز نهادینه نشده است.

نویسندگان نسخه نهایی را مطالعه و تأیید نموده و مسئولیت پاسخگویی در قبال پژوهش را پذیرفته‌اند.

تشکر و قدردانی

ابراز نشده است.

تضاد منافع

نویسندگان هیچ‌گونه تضاد منافع احتمالی را در رابطه با تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله اعلام نکرده‌اند.

تأمین مالی

نویسندگان اظهار می‌نمایند که هیچ‌گونه حمایت مالی برای تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله دریافت نکرده‌اند.

پی‌نوشت

۱. برای رؤیت این داده‌های آماری رجوع کنید به:

<https://www.opennet.net/research/profiles/iran>.

<https://www.le-vpn.com/top-10-censors-internet-avoid-internet-censorship/>.

۲. مطابق با مواد این فصل از قانون مجازات، رفتار مرتکبان جرایم منافی عفت در فضای سایبر به ترتیب در ماده ۷۴۲ عبارت است از انتشار، توزیع، معامله یا نگهداری محتویات مستهجن و مبتذل و در ماده ۷۴۳ عبارت است از تحریک، ترغیب، تطمیع و فریب یا تسهیل دسترسی افراد به محتویات مستهجن و مبتذل. به طور کلی می‌توان گفت این دسته از جرم‌هایی که در این نوشتار برای رعایت اختصار با عنوان «جرایم جنسی سایبری» مطرح می‌گردند، شامل «هرگونه شهوت‌رانی در فضای سایبر یا تحریک و ترغیب دیگران به این امر» می‌شوند.

۳. قوم‌شناسی لحظه‌ای، یعنی درگیری عمیق محقق در لحظات کوتاه جرم در میان برخی افراد یا گروه‌های معارض قانون. قوم‌شناسی لحظه‌ای قوم‌شناسی نحوه اجرای رفتارهای پرخطر و مجرمان است. به عبارتی از رهگذر توجه دقیق قوم‌شناسی و اشکال زندگی روزمره افراد تحت مطالعه زمینه‌ای

به عنوان راهبرد اصلی مقابله با جرم در نظر گرفته شده است، هیچ تناسبی با علل ارتکاب بزه و ماهیت خاص این جرایم ندارد و بیش از آن نیست که مقنن از پی عادت، این مجازات‌ها را برای رفتارهای بزه‌کارانه جنسی در نظر گرفته است. داده‌های تجربی این نوشتار نشان داد که برنامه‌های مشارکتی نظیر انجمن معتادان جنسی گمنام sa که درجات بالایی از شاخص‌های عدالت ترمیمی را در خود دارند، در عمل کارنامه قابل قبولی داشته و در یک فرآیند مشارکتی، بزه‌کاران سابق به عنوان نجات‌یافتگان امروز، به رهجویان مشاوره می‌دهند و در فرآیندی افقی، این رهجویان را به سلاح «هوشیاری جنسی» مجهز می‌کنند، چه آنکه مؤثرترین سلاح که یاری مقابله با خلوت‌های شیطانی در پستوی سایبر را داراست هوشیاری جنسی و خودکنترلی از گذر شرمساری مثبت یا اصلاح‌گر است.

با عنایت به قانون آیین دادرسی کیفری و قانون مجازات اسلامی سال ۱۳۹۲ که دارای ظرفیت‌های جدید برای کاربردی «برنامه‌های ترمیمی» و «مددکاری اجتماعی» هستند، ضروری است ضمن آگاه‌سازی دادرسان محترم از بی‌ثمری کیفر در جرایم جنسی و اثربخشی مطلوب نهادهای غیر کیفری در این دسته از جرایم، توسعه ظرفیت‌های قانونی نهادهای ترمیمی - مددکاری در دستور کار قرار گیرد. با تأسیس نهادهای مختلف ارفاقی - تأمینی ظرفیت‌های متعددی برای کیفرزدایی به وجود آمده است و به نوعی امکان توسل به نهادهای ترمیمی در نظام حقوقی ایران بسیار قوت یافته و همچنین با وجود نهادهای ارفاقی محدودیت قضات در اعمال مجازات‌های اصلی جرایم جنسی در مواد ۷۴۲ و ۷۴۳ کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی که شامل حبس و جزای نقدی می‌شوند، تا حدودی برداشته شده است.

مشارکت نویسندگان

احسان سلیمی قلعه‌یی: نگارش مقاله، جمع‌آوری اطلاعات.

یلدا دست‌فال: اصلاح مقاله.

۹. در علم جرم‌شناسی این ارباب تحت عنوان ارباب خاص (Special Deterrence) شناخته می‌شود و منظور از آن ترس ناشی از مجازات برای بزه‌کاری که سابقاً مجازات را تحمل نموده است، می‌باشد.

۱۰. قابل دسترسی در:

<https://www.sa-iran.org/about/sa-انجمن>.

۱۱. برگرفته از وبسایت انجمن معتادان جنسی گمنام به آدرس:

<https://www.sa-iran.org/tags/>.

فراهم می‌آید که از طریق آن ویژگی‌ها و احساسات لحظه‌ای در وجود اجراکننده رفتارها و بطن نمایش جرم و تخلف به دیگران نمایش داده شود.

۴. این تعبیر نخستین‌بار توسط جرم‌شناسان فرهنگی به کار گرفته شد. جرم‌شناسی فرهنگی در تحلیل جرم، رابطه میان زندگی دوم و فرهنگ را به دقت مورد بررسی قرار می‌دهد و بر این باور است که ورود به زندگی دوم برای برخی از افراد واقعیتی انکارناپذیر است، بدین‌معنا که گروهی از مردمان جامعه برای رهایی از احساسات نامطلوب زندگی واقعی خود و کسب لذت یا حس برتری و مهم‌بودن، گام به دنیایی می‌گذارند که همانند کارناوال، عاری از هر نوع منطق و قانون رسمی است.

۵. برای مشاهده و مقایسه آمار جستجوهای هرزه‌نگاری در شهرهای مختلف رجوع کنید به:

<https://www.trends.google.com/trends/explore?q=%D8%B3%DA%A9%D8%B3%DB%8C&geo=IR>.

۶. منظور از بومی‌های سایبری یا دیجیتال نیتیوها (Digital Natives) جوانان و نوجوانانی هستند که در آغاز هزاره سوم و در عصر شکوفایی فناوری اطلاعات و ارتباطات، دوران رشد و تکوین شخصیت را طی نموده‌اند و فضای سایبر برای ایشان به عنوان زیستگاه اول شناخته می‌شود، چه آنکه این افراد بیشتر ساعات خود را در فضاهای مجازی می‌گذرانند و از آن مهم‌تر، فرآیند اجتماعی‌شدن یا جامعه‌پذیری را در این محیط تجربه نموده‌اند.

۷. سیدپاشا ناصرآبادی (۱۳۹۱ ش.)، سخنرانی در: سمینار آموزشی پیشگیری از سرقت اطلاعات رایانه‌ای، قابل دسترسی در: [Http://www.fad.tehran.ir/portals/0/document/sub%20document/amalkard/ham_andishi/mabahe%20amozesh/garaem1.pdf](http://www.fad.tehran.ir/portals/0/document/sub%20document/amalkard/ham_andishi/mabahe%20amozesh/garaem1.pdf).

۸. موضوعی که مانع از به تصویر کشیده‌شدن وخامت بحران جرم سایبری در همه کشورها و به ویژه در ایران است، رقم سیاه بالای این جرائم - یعنی جرائمی که به هر دلیلی کشف نمی‌شوند - می‌باشد که این ارقام در جرائم علیه زنان به جهات مختلف به مراتب بالاتر از جرائم علیه مردان است.

References

1. Nurbakhsh Y. Cyberspace Ethical, legal and social considerations. 1st ed. Tehran: Tehran University Press; 2011; p.126. [Persian]
2. Kordalivand R, Mohammadi M, Mirzaei M. Typology of cybercrimes in the law of computer crimes and a brief report on the state of cybercrime based on FATA police statistics. Tehran: The First National Conference on Confronting Cybercrimes: Challenges and Solutions; 2015. Vol.1 p.390. [Persian]
3. Duran B. Internet and its moral fears in Iran. A collection of articles on the culture of information and communication technology. Tehran: Humanities Research and Development Publications; 2007. p.185. [Persian]
4. Oberin M, Yar M. Criminology: The key concept. London: Routledge; 2008.
5. Bernard H. Handbook of methods in cultural anthropology. London & New Delhi: Sage Publications; 2008. p.32-43.
6. Vintner G. Participant observation: A model for organizational investigation. Journal of Managerial Psychology. 1994; 9(2): 30-38.
7. Maslow A. Motivation and personality. Translated by Rizvani A. 5th ed. Mashhad: Publication of Astan Quds Razavi Islamic Research Foundation; 1997. [Persian]
8. Shakri T, Bahrami L. A study of married women understands of sexual failure and its consequences. Scientific Quarterly Journal of Social Work Research. 2021; 9(32): 69-103. [Persian]
9. Fuladiyan M, Baradaran Z, Diari M. Sociological analysis of the processes of extramarital relations (Subject: Women and men seeking divorce in the city of Mashhad). Social Studies and Research in Iran. 2021; 1(37): 1-37. [Persian]
10. Hajidehabadi M, Salimi E. Crime epidemic in cyber space; from etiology to response in the paradigm of restorative justice, encyclopedia of restorative justice. Collection of articles of the International Conference on Restorative Justice and Crime Prevention. 1st ed. Tehran: Mizan Publications; 2016. p.303-325. [Persian]
11. Salimi A, Davari M. Sociology of Crime. 1st ed. Qom: Hozha Research Institute and Qom University; 2018. p.89. [Persian]
12. Wrightsman LS, Nietzel MT, Fortune WH. Psychology and legal system. 4th ed. Pacific Grove: Brooks/Cole Publishing Company; 1998.
13. Nasiri M. Sexual dysfunction, its causes and background. Social Welfare Quarterly. 2002; 5(2): 221-238. [Persian]
14. Wasifian F. Identifying the effective factors in women's sexual deviations from the point of view of men and women. Quarterly Journals of Islam and Educational Research. 2009; 1(1): 145-166. [Persian]
15. Nikgozar A. Principles of Sociology. 1st ed. Tehran: Tootia Publications; 1990. p.352. [Persian]
16. Gholami H. Shame and prevention of recidivism. Journal of Crime Prevention Studies. 2009; 4(10): 52-86. [Persian]
17. Ashuri M. Alternatives to prison or intermediate punishments. 1st ed. Tehran: Publication of Trend; 2006. p.40. [Persian]
18. Gendreau P, Ross R. Effective correctional treatment: Bibliography for cynics. Crime and Delinquency. 1997; 25(4): 463-489.
19. Mackenzie L. Criminal justice and crime prevention, preventing crime: What work, what doesn't, what's promising? A report to the United States congress. 1st ed. College Park: University of Maryland; 1996; p.353.
20. Braith W. Crime, shame and reintegration, Melbourne. Cambridge: Cambridge University Press; 1989.
21. Ahmed E, Harris N, Braithwaite J, Braithwaite V. Shame Management through Reintegration. Cambridge: Published by the Press Syndicate of the University of Cambridge; 2001. p.52.